

Таким образом, в результате проведенного исследования можно сделать следующие выводы.

Глаголы, более чем другие лексико-грамматические разряды слов, обладают потенциалом развития вторичных ментальных номинаций.

Самым продуктивным способом образования вторичной ментальной номинации является метафора. В качестве источников образования вторичных номинаций выступают первичные ЛСВ полисемантических глаголов, которые с учетом представленности своей семантики могут относиться к разным ЛСГ.

Вторичные ментальные номинации, в отличие от собственно ментальных глаголов, теряют четкую парадигматическую закрепленность и начинают вступать в синонимические ряды с другими единицами.

Библиографические ссылки

1. *Виноградов В. В.* Русский язык (Грамматическое учение о слове). М.: Высш. шк., 1986. 639 с.
2. *Гумбольдт В. фон.* Избранные труды по языкознанию. 2-е изд. М.: Прогресс, 1984. 396 с.
3. *Барашкина Е. А.* Метафоризация как способ языковой номинации компонентов ментальной сферы: дис. ... канд. филол. наук. Самара, 2007. 176 с.
4. *Гак В. Г.* Метафора: универсальное и специфическое // Метафора в языке и тексте. М.: Наука, 1988. С. 11–26.

«LISTY ŚVIATYCH APOSTALAŪ» ПЯТРА ТАТАРЫНОВІЧА

А. Р. Хромчанка

*Беларскі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
albina77153@gmail.ru*

Апісаны асобныя графічныя, арфаграфічныя і лексічныя асаблівасці перакладу «Listoŭ ŭsviatych apostalaŭ», здзейсненага Пятром Татарыновічам, а таксама прыёмы тэксталагічнага каментару. Звяртаецца ўвага на неабходнасць даследавання літаратурнай і моўнай спадчыны каталіцкіх святароў XX стагоддзя.

Ключавыя словы: перакладнік; лацінка; дарэформенны правапіс; тэксталагічны каментар; хрыстонім.

«LISTY ŚVIATYCH APOSTALAŪ» BY PYOTR TATARYNOVICH

A. R. Khromchanka

Belarusian State University,

9, Kalvariyskaya Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus

Corresponding author: A. R. Khromchanka (albina77153@gmail.ru)

The article describes separate graphic, orthographic and lexical features of the translation of «Listoŭ śviatych apostalaŭ» made by Peter Tatarinovich, as well as methods of textual commentary. Attention is drawn to the need to study the literary and linguistic heritage of the Catholic priests of the twentieth century.

Key words: translator; latin alphabet; pre-reform orthography; textological comment; christonym.

Дзейнасць каталіцкіх святароў на ніве нацыянальна-культурнага адраджэння на пачатку XX стагоддзя і ў савецкі час заставалася ў цені. І нават сёння іх грамадскія, творчыя і навуковыя дасягненні згадваюцца толькі невялікім колам людзей на культурных мерапрыемствах ці на старонках каталіцкіх выданняў з нагоды юбілейных дат. А між іншым унёсак гэтага пакалення беларусаў-святароў у станаўленне і развіццё літаратуры і мовы, выпрацоўку рэлігійнай тэрміналогіі і канфесійнага стылю беларускай мовы, у тэорыю і практыку перакладу неацэнны і фундаментальны.

Перакладніцкая справа на Беларусі, як вядома, мае даўнія традыцыі і сягае даскарынаўскіх часоў. Аднак пераклады Святога Пісьма, Новага Запавету, створаныя ў XX стагоддзі, маюць вялікую практычную навуковую каштоўнасць для сучаснага функцыянавання літаратурнай беларускай мовы, бо найчасцей гэта пераклады з моў класічных на мову беларускую, пазбаўленую чужога расійскага ўплыву, жывую народную мову. Гэтыя тэксты як гістарычныя дакументы, што сведчаць аб праўдзівасці, багацці і непаўторнасці народнага скарбу. Да ліку такіх прац належаць «Listy śviatych apostalaŭ», надрукаваныя ў 1974 г. у Рыме ў выдавецтве беларускага рэлігійна-адраджэнскага часопіса «Žnič» Пятром Татарыновічам.

Пётр Татарыновіч – каталіцкі святар, рэлігійны і палітычны дзеяч, пісьменнік, перакладнік, выдавец. З 1929 года супрацоўнічаў з

беларускімі рэлігійнымі выданнямі «Кругіца», «Chryścijanskaja Dumka», друкаваўся на старонках уніяцкага часопіса «Да злучэння» (1932–1937). З верасня 1950 г. па 1975 г. выдаваў беларускі каталіцкі часопіс «Ўпіс». У 1950 годзе арганізаваў беларускую службу Радыё Ватыкана, якую кіраваў да 1970 г. Таксама пераклаў на беларускую мову і выдаў значную частку «Навога Запавету», раман Г. Сенкевіча «Quo vadis» і інш. [4].

Пераклад Лістоў здзейснены П. Татарыновічам на беларускую мову лацінкай, якая ўжывалася на Беларусі яшчэ ў XVI ст. Першыя вядомыя запісы беларускага тэксту лацінскім пісьмом былі некадыфікаваныя, таму выкарыстоўвалася польская графіка для перадачы старабеларускіх гукаў. У 1907 годзе з’явіўся мадэрнізаваны варыянт, які атрымаў назву «нашаніўскі». Лацінка ў выданні П. Татарыновіча адпавядае алфавіту, прапанаваным Янам Станкевічам у 1962 г., дзе для абазначэння мяккіх *з, с, ц* прыняты літары польскага алфавіта – *ź, ś, ć*, шыпячых *ж, ш, ч* – чэшскага – *ž, š, č*. Таксама з апошняга ўзяты дыякрытычны знак для абазначэння ў нескладовага – *ŷ*. У прыватнасці, з дапамогай гэтага ўзору лацінкі ў выданні дакладна перададзена асіміляцыя свісцячых, нават на стыку слоў перад *j*: *razam ź Im, ź jahonyimi* (с. 302). Даўня традыцыя ўжывання лацінкі захавалася да сёння, і алфавіт у названым выданні сапраўды можа быць узорным для карыстальнікаў такім пісьмом.

Арфаграфічныя нормы ў Лістах маюць некаторыя адрозненні ад сучасных, што тлумачыцца схільнасцю аўтара захоўваць дарэформенны правапіс. Гэта праявілася ў напісанні праз злучок часціц *ж, жа* : *bo-ż* (с. 181), *tu-ż* (с. 209), *jon-ża* (с. 208), *ciapier-ża* (с. 246), а ў некаторых выпадках разам: *kimża* (с. 146), што можа сведчыць пра неўсталяванасць нормы. Злучнік *j* на месцы *i* ў пазіцыі пасля галоснага гука нязменна захоўваецца ва ўсім тэксце: ...*adzin druhoħa j vybačajučy ŷzajemna* (с. 303) і інш.

Багатая ў сваім семантычным нападуненні і арыгінальная з гледжання словаўтварэння лексіка выкарыстана перакладнікам у «Listach światych apostalaŷ», а менавіта частаўжывальныя ў тэксце абстрактныя назоўнікі з суфіксам *stw-*, якія не зафіксаваныя ў літаратурным маўленні -: -і інш. (с. 302). Назоўнік *няверства* можна было б трактаваць польскім уплывам, спасылаючыся на слова *niedowiarstwo* ‘недахоп веры’, калі б лексічнае значэнне гэтых адзінак не адрознівалася. Аднак *няверства* – адсутнасць веры наогул, *niedowiarstwo* – брак, недахоп веры. Больш

верагодна, што *lharstva, niavierstva* утвораны па аналогіі з назоўнікамі *ашуканства, махлярства* і пад. У Чарняўскі ў адпаведным кантэксце піша *нявер'е: праз якія надыходзіць гнеў Божы на дзяцей нявер'я* [1, с. 1041], у Новым Запавесе (2017), у перакладзе якога захаваны нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы, чытаем: *гнеў Божы сыходзіць на сыноў непаслухмянасці* (3, с. 466).

Асабліваю ўвагу звяртае на сябе хрыстонім *Usiespadar*, які дагэтуль не сустракаўся ў іншых рэлігійных тэкстах ці перакладах Евангелля, прынамсі, нам вядомых: *Jakub sluha Boha i Źsiespadara našaha Jezusa Chrystusa...* (с. 3). Адзначаны ў перакладах рэлігійных тэкстаў і ў народнай паэзіі толькі тэонім *Спадар* у зваротку да Бога, пра што піша А. Мусорын у артыкуле «Хрысціянская тэанімічная лексіка беларускай мовы праваслаўнага і каталіцкага ўжывання» (Беларусь і беларусы ў прасторы і часе, Мінск, 2007). У сувязі з гэтым можна меркаваць, што слова *Усеспадар* у адносінах да Хрыста, ужытае перакладнікам, можа быць аўтарскім наватворам.

Каштоўным для тэксталагічных даследаванняў з'яўляецца разгорнуты каментар некаторых тэалагічных паняццяў, аўтарскае тлумачэнне евангельскіх прыпавесцяў, дзе маюцца адсылкі да народных фразеалагічных адзінак, прыкладаў усталяваных вякамі народных звычаяў (*Isna pabožny kiltaje svoj jazyk* – с. 6), а таксама ўдакладненне лексічнага значэння асобных слоў (*razvažny – zdyscyplinavany u dumkach, razummy* – с. 11). У гэтым сэнсе бачацца паралелі са скарынаўскімі глосамі і прыёмамі перакладу тэкстаў Бібліі на старабеларускую мову, калі, у прыватнасці, пахавальныя звычаі народаў Блізкага Усходу Ф. Скарына апісвае з гледжання літоўскай (беларускай) традыцыі, і інш.

Шмат якія каментары навукова абгрунтаваныя і маюць спасылкі на крыніцы інфармацыі. А ў некаторых аўтарскіх тлумачэннях сустракаюцца граматычныя дыялектызмы, напрыклад, старажытная дзеяслоўная форма 3-й асобы адзіночнага ліку *havora* (с. 6), лакальна ўжывальны ў паўднёва-заходніх гаворках дзеяслоў *ymiarli* (с. 302) з націскам на апошнім складзе і прыставачным ў нескладовым, а таксама шэраг фанетычных дыялектызмаў – *prachtykujcie* (Тамсама), *kažny* (с. 159) і інш. Гэтыя «ўкрапанні» надаюць тэксту перакладу жывое, натуральнае гучанне і сведчаць пра шчырае памкненне аўтара данесці да чытачоў словы святых Апосталаў на роднай беларускай мове.

Згаданыя ў матэрыяле некаторыя асаблівасці выдання, вядома, гэта толькі спроба звярнуць увагу навукоўцаў і прыхільнікаў беларушчыны на дзейнасць каталіцкіх святароў XX стагоддзя. Іх літаратурную, журналісцкую, моўную спадчыну варта было б усебакова даследаваць, а таксама перавадаць, каб зрабіць даступнай кожнаму беларусу.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Біблія. Кнігі Святога Пісання Старога і Новага Заветаў / пер. кс. Уладзіслава Чарняўскага. Мінск: МХРБ «Біблейскае тварыства ў Рэспубліцы Беларусь», 2012. 1120 с.
2. Listy świętych apostołaў / Pierakłaў i padaў Mns. Dr. Piotr Tatarynowiç. Rym, 1974. 403 s.
3. Новы Завет / Секцыя па перакладзе літургічных тэкстаў і афіцыйных дакументаў Касцёла Камісіі Божлага Культу і Дысцыпліны Сакрамэнтаў пры Канферэнцыі Каталіцкіх Біскупаў у Беларусі: пер. з арыгінальнай мовы. Мінск: Про Хрысто, 2017. 688 с.
4. *Татаріновіч П. С.* [Электронны рэсурс]. URL: ru.m.wikipedia.org (дата абращения: 06.09.2021).

МОЎНА-СТЫЛЁВЫЯ АСАБЛІВАСЦІ АБЛАСНОЙ ГАЗЕТЫ «ГРОДЗЕНСКАЯ ПРАЎДА»

А. М. Цікоцкі

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
tikots@yandex.ru*

Моўна-стылёвая структура абласной газеты «Гродзенская праўда» даволі аднастайная. Да яе асноўных моўных недахопаў можна аднесці празмернае ўжыванне штампаў, канцылярызмаў, недакладнасць словаўжывання і некаторыя іншыя хібы.

Ключавыя словы: моўна-стылёвая структура; газета «Гродзенская праўда»; штамп; канцылярызм; недакладнасць словаўжывання.